

U kraljestvu kralja Matjaža

90 let Planinskega društva Mežica

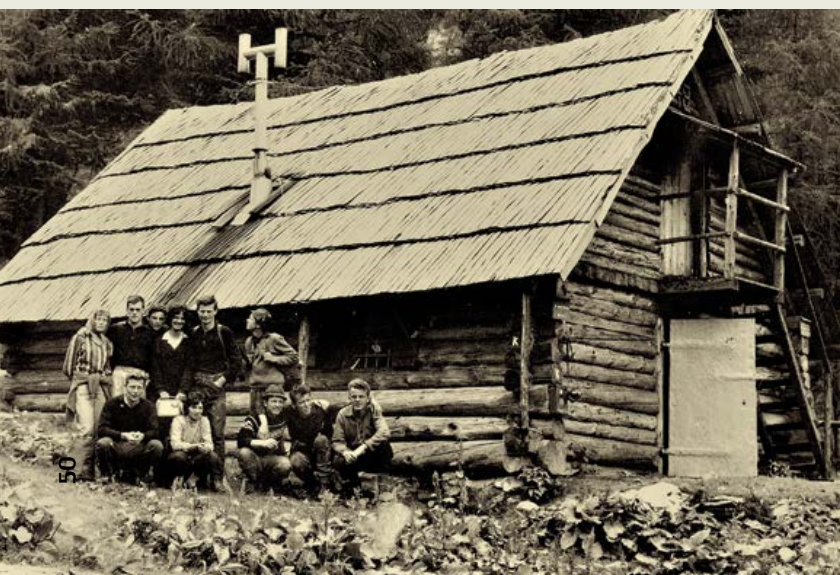
Planinsko društvo Mežica je društvo z dolgoletno tradicijo. V letu 2016 je praznovalo visok jubilej, 90. obletnico svojega delovanja.

Društvo je nastalo iz odbora za gradnjo prve koče na Peci, ki je bil leta 1924 ustanovljen pri podružnici Slovenskega planinskega društva (SPD) Prevalje. Zaradi oddaljenosti matične podružnice in počasnega napredovanja pripravljalnih del so odborniki

*Počitek planincev pred
Uletovo kočo na Peci
Arhiv PD Mežica*

*Skupina planincev pred Jurharjevim bivakom na Grohatu v
šestdesetih letih prejšnjega stoletja Arhiv PD Mežica*

7. novembra 1926 v Mežici na ustanovnem občnem zboru ustanovili novo podružnico za Zgornjo Meziško dolino in jo poimenovali SPD Peca za Mežico in Črno. Podružnica je združevala ljubitelje gora celotnega meziškega in črnjanskega okoliša. Ustanovni člani podružnice so se takoj lotili zadane naloge. Koča na Peci je bila zgrajena leta 1928, ime pa je dobila po zagnanem predsedniku podružnice, Mežičanu Martinu Uletu (Uletova koča). Da bi zagotovili čim boljše pogoje za upravljanje planinske postojanke, so pri podružnici ustanovili gospodarski odsek.

Na osnovi legende o junaškem kralju so leta 1932 v loži, izkopani v pobočje nekaj metrov stran od koče, "ustoličili" doprsno skulpturo kralja Matjaža, ki ga je iz lipovega lesa izdelal akademski kipar Nikolaj Pirnat. S kipom so odborniki želeli Peco vsebinsko obogatiti ter s tem h koči privabiti večje število gostov.

Podružnica SPD Peca v letih pred drugo svetovno vojno ni ostala omejena samo na planinsko dejavnost, temveč je zaradi zaostalosti doline na svoja pleča prevzela tudi razvoj zimskih športov, kulture, zabave in turizma. V ta namen so pri podružnici ustanovili razne odseke in pododbore. Zimsko-športni odsek je gojil smučanje, drsanje in sankanje. Za kulturne vsebine so skrbeli tamburaši in dramski odsek. V dolini so odborniki prirejali tudi priložnostne veselice. Leta 1934 je podružnica v Mežici zgradila letno kopališče in s tem Mežico vpisala na turistični zemljevid tistega časa. Leta 1936 so meziški planinci na Peci postavili še kapelico sv. Cirila in Metoda, v kateri so se v naslednjih letih izvajale maše in poroke.

Z začetkom druge svetovne vojne je društvo za nekaj let prenehalo javno delovati. Lesen kip kralja Matjaža so po nekaterih pričevanjih uničili domači sodelavci okupatorja, Uletovo kočo pa leta 1943 po nalogu NOV in PO požgali partizani, da bi preprečili nastanitev nemške policije na strateškem območju Male Pece, kjer so se križale pomembne partizanske in kurirske poti.

Društvo po drugi svetovni vojni

Planinska družčina, ki je preživela vojno morijo, se je oblikovala kmalu po letu 1945. Sprva so delovali v

okviru skupnega Fiziklturnega društva Peca Mežica, januarja 1946 pa so ustanovili samostojno društvo – Planinsko društvo Mežica. V duhu želje po obnovi domovine so se člani društva zavzeto lotili svojega dela. Njihovo prednostno željo po postavitvi nove koče na Peci je v prvem povojnem desetletju zaviral jugoslovanski obmejni režim, ki ni dovoljeval gibanja v obmejnem pasu. Zaradi tega so mežiški planinci svoje moči usmerili na Grohat pod Raduho, kjer so leta 1948 postavili lično brunarico (Jurharjev bivač). Ključne bivake so lahko pohodniki in alpinisti, ki so želeli bivač uporabiti za zavetišče ali prenočevanje, dobili na Postojanki Puc v Koprivni. Kasneje je bil bivač oskrbovan tudi v poletni sezoni.

Leta 1950 je društvo ustanovilo planinsko skupino v rudarskem naselju Helena. Številčni planinci s tega območja so izrazili željo po lastni postojanki na Pikovem, s katero bi dobili kotic, kjer bi se lahko shajali ter razpravljali o planinskih vprašanjih. Postojanka Pikovo, ki je bila leta 1951 urejena v najetih rudniških prostorih, je postala priljubljena izletniška točka za prebivalce Mežice, Črne in Žerjava.

Novi Dom na Peci

Prošnjo po prostem dostopu na Peco je Ministrstvo za notranje zadeve končno odobrilo leta 1952. Društvo se je takoj lotilo priprav za postavitev novega Doma na Peci. Največjo težavo je predstavljal transport gradbenega materiala do gradbišča. Zaradi pomanjkanja sredstev je izgradnja tovarne žičnice na Peco kasnila, zato so bili planinci primorani poiskati druge načine. Za prevoz cementa in desk iz doline je društvo najemalo voznike, nemalokrat pa so planinci material do koče prenašali s pomočjo oslov ali kar na svojih plečih. Za spravilo materiala čim višje proti Peci so večkrat uporabili tudi prevoz z rudniškim vlakom skozi rove do rudarskega naselja Helena. Peca je skrajšano različico tovarne žičnice dobila šele v zaključni fazi gradnje. Dom na Peci je bil po napornih petih letih dograjen in odprt 7. septembra 1958.

V času gradnje Doma na Peci je društvo razširilo pridobitno gostinsko dejavnost tudi v dolini. Ustanovitve so bile nižinske planinske postojanke pri Škrubeju v Šmelcu, pri Pucu v Koprivni, pri Mihevu v Podpeci, v Heleni ter pri Graufu nad Mežico. V Narodnem domu v Mežici je planinsko društvo upravljalo s planinskim koticom. Ves dobiček z naslova nižinskih postojank je društvo v prihodnjih letih namenilo za izgradnjo višje ležečih planinskih objektov. K uresničevanju zadanih ciljev so svoje prispevala tudi koroška podjetja in okoliški kmetje.

Po odprtju novega Doma na Peci je gora klicala še po nečem. Kralja Matjaža je bilo treba vrniti nazaj na Peco. Jeseni leta 1961 je društvo na sestanku v Domu na Peci ustanovilo štiričlanski odbor za postavitev nove skulpture. Skupine se je prijelo ime Matjaževci. Za lokacijo postavitve so izbrali zapuščen rudarski rov, oddaljen približno petsto metrov od planinskega doma. Rov so začeli obnavljati ob prvomajskih praznikih leta 1962.

Dom na Peci v fazi gradnje leta 1957 Arhiv PD Mežica

Gradnja druge Koče v Grohotu pod Raduho leta 1971 Arhiv PD Mežica

Transport 300-kilogramskega bronastega kipa z garami po pobočjih Male Pece Arhiv PD Mežica

Doprsna skulptura kralja Matjaža, ki jo je iz lipovega lesa izdelal akademski kipar Nikolaj Pirnat. Arhiv PD Mežica

Skupinska fotografija udeležencev "ustoličenja" kralja Matjaža na Peci 21. avgusta 1932 Arhiv PD Mežica

Lesena skulptura kralja Matjaža, ki jo je septembra 2016 za prenovljeno prvo votlino izdelal mežiški kipar Rudolf Novak. Arhiv PD Mežica

Tristokilogramski kip kralja Matjaža je izdelal akademski kipar in alpinist Marjan Keršič Belač, v bronu pa ga je odlil akademski kipar Franc Rotar. Slavnostno odprtje ob spremljavi rudniške godbe je bilo v nedeljo, 15. julija 1962.

Koča v Grohotu pod Raduho

Zavedanje o dotrajanosti Jurharjevega zavetišča, ki je bilo na planini Grohat postavljeno leta 1948, je sredi šestdesetih let napeljalo v razmišljanje o gradnji nove koče pod Raduho. Dela so se pričela na začetku planinske sezone 1971. Na gradbišče so poslali stalno delovno ekipo, nadzor nad gradnjo pa je prevzelo podjetje Stavbenik. Kočo so s spremljevalnim kulturnim programom odprli avgusta leta 1973. Žal se je lokacija, na kateri je bila koča postavljena, izkazala za neprimerno, saj so zgradbo vse od njene izgradnje ogrožali plazovi ter jo večkrat tudi poškodovali. Tako se je usoden plaz z odprtih pobočij pod steno Male Raduhe sprožil februarja 1986 in leseni del koče odrezal pri temeljih. Škoda

je bila prevelika, da bi kočo obnovili. Zaradi preobremenjenosti z ostalimi postojankami in številnimi drugimi aktivnostmi je društvo z odločitvijo o gradnji že tretje koče pod Raduho dolgo oklevalo, a je nazadnje, opogumljeno z obljubljenimi podporo Planinske zveze Slovenije (PZS), Meddruštvenega odbora planinskih društev Koroške in skupščine Ravne na Koroškem izzivil sprejelo. Gradnja današnje koče je v znoju in odrekanju lastnemu prostemu času številnih zagnanih planinskih delavcev potekala med leti 1986 in 1991.

Posodobitev planinskih koč

Desetletje po otvoritvi nove Koče v Grohotu se je društvo v skrbi za okolje odločilo še za en obsežen gradbeni projekt – izgradnjo bioloških čistilnih naprav na vseh treh svojih kočah. Tako je avgusta leta 2001 pričela obratovati biološka čistilna naprava za odpadne vode na Domu na Peci, junija 2005 na Koči na Pikovem in avgusta 2005 na Koči v Grohotu pod Raduho. Predvsem po zaslugi tega je Dom na Peci leta 2013 s strani PZS prejel naziv Okolju prijazna planinska koča. Z enakim nazivom se od leta 2015 ponaša tudi Koča v Grohotu pod Raduho.

Planinsko društvo danes upravlja s tremi postojankami: z Domom na Peci (1665 m), s Kočo v Grohotu pod Raduho (1460 m) in Kočo na Pikovem (992 m). Gradnja koč in redna skrb zanje sta bili vsa leta po drugi svetovni vojni eni izmed društvenih primarnih dejavnosti, ki sta terjali veliko vloženega dela in časa. Kljub temu je v tem obdobju društvo zgledno skrbelo tudi za razvoj drugih vidikov planinstva v Zgornji Mežiški dolini. Markacisti so na Peci, Raduhi in Olsevi vztrajno gradili nove poti, stare pa redno vzdrževali. Mladinski odsek je v svojih vrstah združeval za planine navdušeno mladino ter dolga leta samostojno upravljal z

Markacist Marjan Vončina pri označevanju poti s Knafelčevo markacijo na Raduhi okoli leta 1966 Arhiv PD Mežica

Mladinskim domom, nekdanjo vojaško karavlo, ki stoji nekaj metrov pod Domom na Peci. Med letoma 1962 in 1972 so pod okriljem mežiškega društva delovali koroški alpinisti, združeni v skupen Koroški alpinistični odsek, med letoma 1974 in 1982 pa je bil v okviru društva aktiven samostojni Alpinistični odsek Mežica. Društvo je vsako leto izvajalo številne izlete v domače in tuje gore. Na svojih postojankah je prirejalo družabne prireditve, ki se jih je udeleževalo veliko število pohodnikov. Leto za letom je organiziralo tudi tradicionalno pustno veselico v Narodnem domu.

Društvo v zadnjih letih

Zadnjih nekaj let je bilo društvo poleg številnih naštetih dejavnosti usmerjeno v uvajanje nekaterih sprememb in posodobitev na področju poslovanja društva. Veliko dela je bilo vložnega tudi v promocijo ter zagotavljanje prepoznavnosti društva in njegovih planinskih postojank.

Pisarna je dobila priključek na internet. Pričela je delovati spletna stran društva, društvo je postalo aktivno na družabnih omrežjih, obveščanje o dogodkih in akcijah pa se je začelo izvajati prek elektronske pošte. Evidenco članstva je društvo začelo voditi prek centralne spletne aplikacije Naveza. Internet je omogočil tudi uvedbo elektronskega poslovanja, kar je kljub razmeroma visokim začetnim stroškom poenostavilo in pocenilo bančno poslovanje. Satelitski internet je dobil tudi Dom na Peci. Pridobitev je omogočila uvedbo elektronske blagajne, elektronske knjige gostov in spletne kamere.

V sodelovanju s Koroško osrednjo knjižnico dr. Franca Sušnika je društvo v knjižnici Mežica postavilo knjižno polico Planinskega društva Mežica. Do danes se je vsebina police razširila na 170 naslovov. V letu 2016 so se v okviru društva izvajale intenzivne priprave na praznovanje 90. obletnice. Ta je bila najprej obeležena v okviru Srečanja koroških planincev na Peci, kasneje pa še s proslavo, odprtjem fotografske razstave v Narodnem domu ter izdajo knjige *Planinsko društvo Mežica 1926–2016*, ki na 170 straneh podrobneje predstavlja zgodovino društva.

V letu 2017 se je društvo soočalo s skrbjo za prihodnost svojih planinskih postojank. Sistem na društva, ki upravljajo s planinskimi postojankami, vse bolj pritiska s strogimi zahtevami, ki ob morebitnih napakah terjajo kazensko odgovornost posameznikov. Pri tem pozablja, da so planinska društva neprofesionalne organizacije prostovoljcev, ki jim brezplačno delo na tem področju prinaša zgolj osebno zadovoljstvo. Posledica je pomanjkanje ljudi, peščica doslej vedno pripravljениh za delo pa postaja vse bolj neobčutljiva in utrujena. Zaradi pomanjkanja kadra trpi tudi delo na drugih, negospodarskih področjih (npr. delo z mladimi, skrb za poti ...).

Velik problem predstavlja tudi financiranje planinske dejavnosti. Koče se starajo, Dom na Peci šteje že skoraj šestdeset let. Ostale postojanke mu hitro sledijo. Prihaja zadnji čas za njihovo generalno obnovo. Nespremenljivi delež v društveni blagajni predstavljajo le sredstva

z naslova planinskih postojank, ki jih društvo oddaja v najem. Vsi ostali prihodki, kot so dotacije matične občine in občin, kjer planinske postojanke stojijo, sredstva z javnih razpisov ali z naslova članarin, so spremenljivi in predstavljajo manjši delež v letni beri. Nekaj zelo dobrodošlih variabilnih sredstev društvo pridobi tudi s sponzorskimi donacijami koroških podjetij, ki se vsako leto razumevajoče odzovejo na prošnje društva. Z željo po zagotavljanju večjih prihodkov, ki bi jih rado vložilo nazaj v objekte, je društvo v sezoni 2014 spremenilo način upravljanja z Domom na Peci. Namesto z najemnikom je ponovno pričelo sklepiti sezonsko pogodbeno razmerje z oskrbnikom, izven sezone pa je s kočjo upravljalo po sistemu dežuranja ob vikendih. Z vidika dohodka se je ta način pokazal za zelo uspešnega, a so s tem zaradi potrebe po celoletnem oskrbovanju koč s hrano, pijačo in drugim materialom ter povečanim obsegom dela na področju finančnega poslovanja planinski prostovoljci postali še bolj obremenjeni.

Ponovna ureditev prve votline kralja Matjaža

V jubilejnem letu je društvo pričelo uresničevati tudi idejo o ponovni ureditvi prve votline kralja Matjaža,

ki je dolgo časa ostajala pozabljena ter je zaradi bližine koč postala priročno odlagališče raznih odpadkov in stare šare. Kip iz hrastovega lesa je na osnovi starih fotografij izdelal mežiški kipar Rudolf Novak. V prenovljeno in deloma na novo pozidano votlino je bil postavljen na zadnji delovni akciji 8. avgusta lani. Po tehtnem premisleku so se pri društvu odločili, da uradnega odprtja kipa ne bo. Njegov pomen je v ohranjanju spomina ter seznanjanju obiskovalcev Pece z delčkom pestre predvojnne društvene aktivnosti in ni primerljiv s pomenom aktualnega bronastega Matjaža. Slednji je še zmeraj tisti edini, ki spi stoletno spanje v naši legendarni gori. Kljub nekaterim črnogledim pogledom je znotraj društva še vedno prisotno optimistično upanje, da se vendarle uspe ohraniti zapuščina naših predhodnikov tudi za naslednje rodove. ●

*Odprtje Uletove
koče na Peci 29.
junija 1928
Arhiv PD Mežica*